

FACE YOUR WORLD

Stadsparken vormen een bijzonder deel van de openbare ruimte. Zij functioneren als ontmoetingsplaats, als sociale ruimte. Het is een stuk natuur in de stad, een 'buiten' waar stadbewoners gebruik van kunnen maken. Het aanleggen van nieuwe parken, of het opknappen van bestaande is dan ook een gebeurtenis. De schaarse ruimte moet worden ingericht en aangekleed, waarbij rekening wordt gehouden met de belangen en behoeften van de verschillende groepen betrokken. Van idee tot uitvoering is een lang traject dat langs de lijn van diverse besluitvormingstrajecten loopt. Inrichting en ontwerp worden meestal uitbesteed aan tuinarchitecten die vaak een uitgesproken visie vertegenwoordigen, soms worden kunstenaars bij het proces betrokken. Zoals nu Jeanne van Heeswijk die in samenwerking met de architect Dennis Kaspri in het Stedelijk Museum van Amsterdam een ontwerp voor het Staalmanpark toont. Het ontwerp is het resultaat van het project Face Your World StedelijkLab, Slotervaart.

Jeanne van Heeswijk & Dennis Kaspri, "Face Your World", foto: Gertjan van Rooij

Jeanne van Heeswijk heeft in Nederland naam gemaakt met een bijzondere visie op beeldende kunst. Al haar werk bestaat uit projecten die de actieve betrokkenheid van derden vereist. Haar werk was te zien op de Biënnale van Venetië in 2003 waarvoor Rein Wolfs een selectie van vijf kunstenaars maakte. Jeanne van Heeswijk toonde samen met Rolf Engelen een werk dat bestond uit een grote bak Nederlandse klei waarin het publiek 'Landje Pik' kon spelen. Nog meer aandacht kreeg haar project 'De Strip' in Vlaardingen, dat in samenwerking met Museum Boijmans Van Beuningen gestalte kreeg. In een leegstaande winkelstrip in een woonwijk, werden ruimtes voor cultuur ingericht. In één ervan werden werken uit het museum tentoongesteld. Het genoemde ontwerp voor een park is het resultaat van haar huidige project 'Face Your World StedelijkLab'. Het gaat om een project dat erop gericht is om de bewoners van een volksbuurt, in dit geval de Westelijke Tuinsteden in Amsterdam, te betrekken bij de vormgeving van hun leefomgeving. Bijzondere aandacht ging uit naar jongeren, die gedurende zes maanden bij de besluitvorming omtrent het ontwerp betrokken waren. Het zijn hun plannen en ideeën die worden getoond en uitgevoerd.

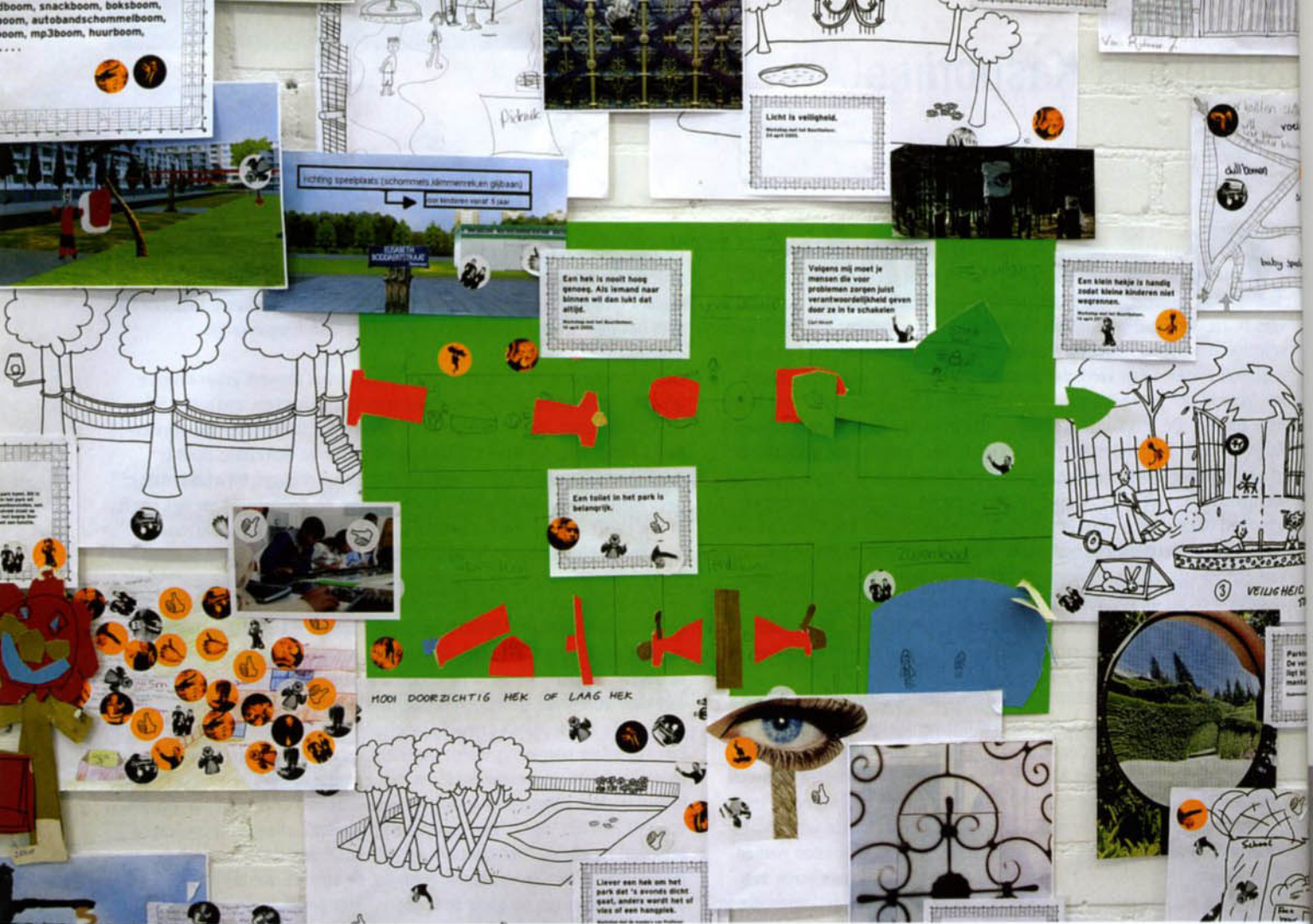
Aan de oorsprong van Face Your World ligt een gelijknamig project dat Van Heeswijk in 2002 in Columbus Ohio in de Verenigde Staten deed. Zij ontwikkelde samen met Maaik Engelen speciale software waarmee kinderen in de leeftijd van zes tot twaalf jaar over hun omgeving leren nadenken. Een stadsbus werd omgebouwd tot een digitale werkplaats, zodat kinderen in diverse buurten aan het project deel konden nemen. De software werd doorontwikkeld en speelt in haar nieuwe vorm een belangrijke rol in het project in Amsterdam. Om VMBO-leerlingen die in de buurt wonen een kans te geven om het nieuwe park te ontwerpen, werd het StedelijkLab Slotervaart ingericht. Hier konden de jongeren aan de slag. Toch gaat het bij het project niet alleen om de software, het gaat om het complete traject, van het maken van plannen die aan

de randvoorwaarden van de overheden voldoen en de besluitvormingsprocessen, tot de uitvoering. Niet alleen jongeren deden mee, ook hun ouders en andere bewoners waren bij het proces betrokken. Uiteindelijk was het hele traject openbaar en voor iedereen toegankelijk.

Het ontwerp van het Staalmanpark is een groot project waar diverse groepen belanghebbenden en sponsors samenwerken, zoals het Stadsdeel Slotervaart, de woningbouwcorporatie De Dageraad, het Amsterdam Fonds voor de Kunst, Stichting Kunst in de Openbare Ruimte (SKOR) en Digitale pioniers. Het is niet gebruikelijk om bij een artikel over kunst alle opdrachtgevers en financiers te noemen, maar het heeft in het kader van de werkzaamheden van Van Heeswijk een bijzondere relevantie. Ontwerpen en uitvoeren in een stedelijke omgeving is een complex proces en Van Heeswijk wil dat de deelnemers inzicht krijgen in die complexiteit. Ze wil uiteindelijk dat de bewoners zelf hun omgeving vormgeven. "Ik denk dat het mogelijk is om mensen deel uit te laten maken van het beslissingsproces en hun omgeving een gezicht te geven", zegt zij. Maar in de opsomming van de instanties komt ook iets naar voren van de verschillende belangen die derden bij het project hebben. Er wordt kunst gemaakt, sociaal werk gedaan en gebouwd. Een stedelijke omgeving wordt ingericht en wellicht raken groepen moeilijke jongeren geanimeerd om hun energie op positieve wijze te benutten. Het computerprogramma is slechts een onderdeel, de processen zelf zijn het werk: "Een computerprogramma alleen is niet genoeg", zegt van Heeswijk, "het gaat om de interactie met de omgeving, de werkelijkheid. Het computerprogramma, de virtuele werkelijkheid helpt om het denkproces op gang te brengen." Het programma is dus geen 'ontwerpmachine', maar een instrument in het verwerken van ideeën en wensen in een plan. "Je moet op de locatie aanwezig zijn, die interactie is noodzakelijk." Van Heeswijk bracht samen met de architect Dennis Kaspori zes maanden op de locatie door.

Jeanne van Heeswijk & Dennis Kaspori, 'Face Your World', foto: Gertjan van Rooij

Jeanne van Heeswijk & Dennis Kaspori, 'Face Your World', foto: Gertjan van Rooij

Dennis Kaspori, de jonge architect die als partner aan het project verbonden is, spreekt over 'open source architectuur', wanneer hij uitlegt waar de architectuur aan de ideeën van Van Heeswijk raakt. Dit is een visie op architectuur die zich kenmerkt door de poging om de behoeften en belangen van bewoners in de ontwerpen tot uitdrukking te laten komen. Toch gaat Van Heeswijk als kunstenaar nog een stap verder. Het gaat bij Face Your World niet om een inspraakproces, niet zomaar over behoeften en belangen, het gaat over verbeelding. "Face your World gaat over het verbeelden van de eigen omgeving. "Door het proces dat zij begeleidt ontstaat een beeld van de gemeenschap waar zij deel van uitmaken", benadrukt zij.

Om haar manier van werken te onderbouwen schreef zij meerdere teksten over het onderwerp, waarin zij het begrip Urban Curating introduceert, een begrip waarin stadsplanning, sociale processen en kunst elkaar raken. Als Van Heeswijk over kunst spreekt heeft zij het niet over – de kunstenaar –, of – het kunstwerk –, maar over een intentie. Zij dicht kunst het vermogen toe om een omgeving met beelden te veranderen. In haar benadering van beeldende kunst wordt Van Heeswijk evenzeer bewonderd en nagevolgd, als bekritiseerd. Er vinden op dit moment in Nederland diverse projecten plaats die in eerste aanzet met de ideeën van Van Heeswijk te maken hebben. Zo opereert het kunstenaarsinitiatief Optrek in de Haagse Transvaalbuurt. En doet het initi-

atief Artwalk iets dergelijks in Amsterdam, maar geen van allen gaan zover als Van Heeswijk zelf die zich volledig met het begrip associeert. De kritiek ligt voor de hand. Gaat het bij haar manier van werken nog wel over kunst, of gaat het over welzijnswerk?

In ieder geval maakt Van Heeswijk geen kunst in de gebruikelijke betekenis van het woord. Dit komt ook uit de presentatie in het Stedelijk Museum CS naar voren. In de ruimte die voor het project gereserveerd is, zie je een combinatie van presentatiemateriaal, teksten, werktafels en een maquette. Het presentatiemateriaal is een compilatie van de tekeningen en plannen van de jongeren, foto's en tekstfragmenten uit de gesprekken die op locatie gevoerd zijn. Ook de maquette is door de jongeren gemaakt. Het ontwerp leest als een sociologisch onderzoek. Veel gras met kleine heuvels bezaaid, twee ovalen die de paden vormen en waarvan er één als atletiekbaan dienst zal doen zijn. Speel- en doebomen, maar geen struikgewas, was een uitgesproken kindervens. Een plan waar hun moeders het mee eens kunnen zijn. Ze willen sporten en een beetje kunnen rusten. Het is een sympathiek plan, maar is het kunst? Van Heeswijk reageert wat geprikkeld op mijn vragen. "Het is een tentoonstelling van de jongeren het is hun presentatie, de afronding van een fase in het project. Wat ik van het museum verwacht is presentatie en contemplatie. Niet voor niets geven we workshops. Er kan over het project en de resultaten gesproken worden, en de uitkomst

van die gesprekken kan in een volgend stadium van het project meegenomen worden", verduidelijkt zij.

Mijn bewondering voor van Heeswijk is oprecht, met grote intelligentie en inzet probeert zij op een andere manier kunst te maken. Tegelijkertijd heb ik er moeite mee om het project volledig te omarmen. Alles wat Van Heeswijk doet is 'For Real'. Ze doet niet alsof: ze doet. Van Heeswijk en Kaspori wijzen trots op enkele neveneffecten van het project en vertellen hoe enkele jongeren die aan het project hebben deelgenomen eerst heel stoer te werk gingen, maar nu veel diplomatieker zijn waardoor hun vermogen om eigen plannen door te zetten is toegenomen. Maar het project is zo concreet, dat het zich aan iedere mogelijke symbolische interpretatie schijnt te onttrekken. Dat is jammer, vreemd. Het Bataille monument dat Thomas Hirschhorn in Kassel in samenwerking met jongeren uit een woonbuurt inrichtte, vond ik overtuigend. Er was sprake van een wisselwerking tussen theorie en praktijk, een confrontatie waarbij de kunst als bemiddelaar leek op te treden. Het gaf stof tot nadenken, maar doet Face your World dit ook? Ook de bijdrage van Van Heeswijk aan de Biënnale van 2003 kan, omdat het om een spel gaat, geïnterpreteerd worden. Het spel onderscheidt zich van de werkelijkheid door een zekere afstand. Het is

niet echt, valt niet samen met de realiteit, ondanks reële competitieve emoties van de deelnemers en het heeft zodoende een metaforisch, virtueel aspect.

Het project is dus niet te interpreteren, maar heeft wel enkele bijzondere kanten. De kracht van de manier waarop Van Heeswijk te werk gaat ligt in haar verantwoordelijkheidsgevoel en doorzettingsvermogen. De plannen worden uitgevoerd, daar zet zij zich tot in het uiterste voor in. En het bijzondere van het ontwerp is, dat het niet door negatieve argumenten wordt bepaald, door wat van de regelgeving niet mag, maar door positieve argumenten, de ideeën. Nu de jongeren doe- en speelbomen bedachten, moeten ze worden gemaakt. Er zijn geen kant en klare doebomen. Vandaar dat nu gewerkt wordt aan uitvoeringsateliers die in de buurt gevestigd zullen worden. Daar kunnen de jongeren zelf aan de uitvoering deelnemen. Een inzet zo consequent als die van Van Heeswijk komt zelden voor. En door de kwaliteit van het project vermoedt ik dat er waarschijnlijk ooit, niet alleen over het Staalmanpark, maar ook over het Van Heeswijkpark gesproken zal worden.

www.faceyourworld.nl

Jeanne van Heeswijk & Dennis Kaspori, 'Face Your World', foto: Gertjan van Rooij

